

EMLÉKEZÉS BODÓ SÁNDORRA

Viga Gyula
néprajzkutató, Miskolc

1. kép. Bodó Sándor, 1943–2021. (Fotó: Budapesti Történeti Múzeum)

Fig. 1. Sándor Bodó, 1943–2021. (Photo: Budapest History Museum)

Fájdalmas veszteség érte a magyar etnográfia és a múzeumügyet, amikor 2021. július 14-én egy szerencsétlen baleset következtében, a veszprémi kórházban elhunyt Bodó Sándor. Pályakezdő korától rendkívül aktív és eredményes munkássága révén sokan ismerték és becsülték, rendkívül hasznos tagja és alakítója a hazai közgyűjtemények ügyének és néprajztudományunk működésének. Pályája magasra ívelt, több intézményvezetői és államigazgatási feladat mellett megadatott neki a fiatal muzeológus és néprajzos generációk nevelése is, valamint – leginkább a többi feladathoz mérten – a tudományos kutatás eredményes művelése. Tiszteletet parancsoló életpálya ért véget, aminek első jelentős állomása Miskolc, a Herman Ottó Múzeum volt.

1943. október 4-én Mátészalkán született, pontosabban a mátészalkai kórházban, ahol szülei ideiglenesen tartózkodtak. Bár több szabolcsi és bodrogi településen végezte az általános iskoláit, szülőhelyeként a Bodrogközt, leginkább Kenézlőt emlegette, ahol családja hosszabb időt töltött. Sárospatakon járt gimnáziumba, majd a KLTE Bölcsészettudományi Karán 1966-ben történelem szakos középiskolai tanár és etnográfus oklevelet szerzett. A diploma megszerzése után rövid ideig a szolnoki Damjanich János múzeum gyakornoka volt (1965–1966).

Első munkahelye a miskolci Herman Ottó Múzeum volt, ahol segédmuzeológus, történész muzeológus, majd igazgatóhelyettes beosztásban dolgozott (1966–1979). Szabadfalvi József mellett részt vett a miskolci múzeum új intézményi szerke-

2. kép. Bodó Sándor és Kilián István kiállítást rendez, 1960-as évek vége (Herman Ottó Múzeum, HOM FN 18848)

Fig. 2. Sándor Bodó and István Kilián are organizing an exhibition, late 1960s (Herman Ottó Museum, HOM FN 18848)

zetének kialakításában, és első állandó kiállításának létrehozásában (*Munka és ember*, 1974), valamint a Borsod-Abaúj-Zemplén megyei múzeumi hálózat kiépítésében. Annak ellenére segíteni tudta az egyetemről frissen kikerülő új fiatal munkatársak szakmai tájékozódását és helykeresését, hogy maga is akkor mélyedt el a muzeológus mesterségében.

1979-től tíz évig a Heves Megyei Múzeumi Szervezet igazgatójaként dolgozott, és komoly érdemeket szerzett mind az egri vár régészeti feltárása, mind a műemléki rekonstrukció felgyorsításában. Kiemelkedő szerepet vállalt abban, hogy a Bakó Ferenc által irányított palóc-kutatás négy vastos kötetben testet ölthetett (BAKÓ Ferenc szerk.: *Palócok I–IV*. Eger, 1989).

Azt követően a Művelődési Minisztérium múzeumi osztálya, majd a közgyűjteményi főosztálya vezetőjeként tevékenykedett (1989–1995). Hivatali ideje a közgyűjtemények rendszerváltást követő átalakulásának időszakát jelentette. Az ágazati irányítás nehéz munkája mellett, a múzeumi, könyvtári, levéltári és műemléki szakterület új jogalkotásának előkészítésével, az egyházi gyűjtemények működési feltételeinek megteremtésével, az Oroszországtól történő műkincs visszakövetelésekkel és a Seuso-üggyel foglalkozott. Támogatója volt a módszertani megújulást segítő holland-magyar

együttműködésnek, kezdeményezte a múzeumi gyűjtemények és nyilvántartások digitalizálását és támogatta az országos múzeumok rekonstrukciós programját.

Utolsó szolgálati helyén a Budapesti Történelmi Múzeum főigazgatója volt (1996–2013). A három nagyobb múzeumból (budai Vármúzeum, Aquincumi Múzeum, Kiscelli Múzeum) és féltucatnyi kiállítóhelyből álló közgyűjtemény vezetőjeként komoly feladat hárult rá az intézményrendszer átszervezésében, a múzeum nemzetközi kapcsolatainak kiterjesztésében, valamint a múzeum régészeti szerepének megszervezésében a főváros életében. Az intézmény muzeológiai feltételeinek fejlesztése, állandó és időszakos kiállítások, valamint hazai és nemzetközi konferenciák fémjelezték vezetői időszakát.

Múzeumi vezetőként az 1970-es évektől mindenhol új szervezeti struktúra kialakítása, az intézményhálózat bővítése, és a fiatal generáció munkába állítása volt a feladata, az építés a szó fizikai és szellemi valamint „emberi” értelmében. (Mindez sehol nem volt zökkenőmentes feladat.) Szolgálati helyein új vagy megújult épületek, kiállítások, kiadványsorozatok (*A miskolci Herman Ottó Múzeum Közleményei*, *Borsodi kismonográfiák*, *A miskolci Herman Ottó Múzeum néprajzi kiadványai*,

3. kép. Viga Gyula 60. születésnapjára köszöntés, 2012 (Fotó: Kulcsár Géza)

Fig. 3. On Gyula Viga's 60th birthday greeting, 2012 (Photo by Géza Kulcsár)

Studia Agriensia), katalógusok igazolták muzeológiai és tudományszervezői jártasságát. Lételeme volt a múzeumok világa, megismerte működésük és jogi-társadalmi hátterük történetét, szakmai működtetésük minden csínját-bínját, a felmerülő szakmai és emberi problémák kezelésének gyakorlatát, mindez az évtizedek során a közgyűjtemények elismert képviselőjévé tette Magyarországon és intézményei nemzetközi kapcsolataiban is.

Kiváló szervezőképessége, adminisztratív jártassága, és emberi habitusa sokféle szakmai közeleti feladat ellátására predesztinálta őt a múzeumügy valamint a tudományos és a kulturális élet különböző területén. Egyebek között az MTA Néprajztudományi Bizottságának titkáráként (1986–), majd elnökeként, az akadémia Társadalomtudományi Kuratóriumának elnökeként, a Györffy István Néprajzi Egyesület (1996–) és a Magyar Néprajzi Társaság elnökeként (2009–2021), a Pulszky Társaság – Magyar Múzeumi Egyesület alelnökeként tevékenykedett. Tagja volt a Tudományos Ismeretterjesztő Társulat elnökségének (2000–), 1995-ös megalakulásától elnökként irányította a Bodrogközi Művelődési Egyesület (Sárospatak–Királyhalmec) munkáját.

Pályakezdő korától rendszeres tudományos munkát végzett és publikált, a Magyar Tudományos Művek Tára adatbázisa száznál több publikációját

tartja számon. De amint Paládi-Kovács Attila megfogalmazta a 60 éves Bodó Sándort köszöntő kötet bevezetőjében (VIGA–HOLLÓ–Cs. SCHWALM 2003, 10–12), ezt a tevékenységet olykor hosszú időre háttérbe szorította és csak sokféle adminisztratív feladata mellett szakított rá időt. Ezzel együtt is, 1975-ben egyetemi doktori címet (BODÓ 1992), 1985-ben pedig kandidátusi fokozatot szerzett (BODÓ 1990).

Az 1990-es évektől írásainak többsége a közgyűjtemények, főként múzeumok történetével és feladataival, útkereséseivel volt kapcsolatos. Konferenciákon és a múzeumok, levéltárak, könyvtárak szakmai periodikáiban fogalmazta meg elképzeléseit a közgyűjtemények jövőjéről, azok lehetséges helyéről és szerepéről az ezredforduló Magyarország kultúrájában,¹ és munkatársaival oktatási anyagot írt mind a muzeológusképzés, mind a kulturális igazgatás számára (BODÓ 1996; BODÓ ET. AL. 1998).

A Budapesti Történeti Múzeum hazai és külföldi kiállításaihoz remek katalógusok készültek, amelyek akkor is dicsérték Bodó Sándor szerkesztői és kiadványozói jártasságát, ha nem az ő neve szerepelt a kötetek impresszumában. A könyvcsinálás egész életpályáját végig kísérte, nyomdászati ismeretei mellett az általa gondozott múzeumi kiadványok éppen úgy az ízléséről, eleganciájáról

¹ Az említés szintjén: BODÓ 1995, 1997, 2000, 2002. Bodó Sándor 1964–2002 között megjelent írásainak bibliográfiája: VIGA–HOLLÓ–Cs. SCHWALM 2003, 21–22.

4. kép. A Herman Ottó Múzeum fennállásának 120. évfordulóján, 2019 (Fotó: Baranczó Benedek)

Fig. 4. On the 120th anniversary of the Herman Ottó Museum, 2019 (Photo by Benedek Baranczó)

tanúskodnak, mint a bárhol és bármikor való megjelenése, külseje. Jelentős szerepet vállalt 2002-ben a szervezett magyar múzeumügy 200. évfordulójának megünneplésében: közreműködött az ünnepi kiállítás megrendezésében (*Múzsák kertje. A magyar múzeumok születése*. OSZK, 2002), és a muzeológus életrajzi lexikon létrehozásában (*Magyar múzeumi arcképcsarnok*, BODÓ–VIGA 2002).

Nyugdíjba vonulása után adatott meg számára a lehetőség, hogy a Múzeumok és Könyvtárak Országos Főfelügyeletének általa hosszú kutató munkával feltárt iratanyagát feldolgozta, és 2018-ban megvédte akadémiai doktori értekezését (*A múzeumok története Magyarországon a dualizmus korában*).

Bodó Sándor vállaltan Gunda-tanítvány volt, ám a történeti forrásokban való tájékozottsága minden munkájában megalapozza a recens néprajzi adatok tanulságát. Bizonyára szerepük volt ebben a debreceni történész tanárainak, akik közül többen mesterük, a parasztság történetjének talán legavatottabb kutatója, Szabó István szemléletét örökölték tovább hallgatóiknak. Bodó történeti forráskezelését és hasznosítását viszont mindig átjárta a néprajzi látásmód, ha lehetősége volt, folyamatrajzokat igyekezett megalkotni egy-egy probléma értelmezése során. A miskolci és észak-magyarországi céhek valamint a falusi és mezővárosi iparúzők történetjének utolsó másfél évszázadából fontos fejezeteket tárt fel, például a miskolci fazekasság történetével kapcsolatos munkáiban a népművészet virágkorának jelentős regionális összefüggései

nyertek értelmet (BODÓ 1976). Több tanulmányban adta közre a céhek múzeumi gyűjteményekben őrzött tárgyi örökségének egységeit (BODÓ 1968; 1970a; 1970b). Magam különösen kiemelkedőnek gondolom a munkásságából a jobbágy-paraszti létformával fonódó kézműves társadalom regionális tagolódásának feltárását (BODÓ 1974; 1978.), például az 1970-es évek derekán figyelmet keltő közleményeit a miskolci céhek szervezetéről, a miskolci fazekas céh legényeinek vándorlásáról és annak nemzetközi kapcsolatairól (BODÓ 1975; 1979a). Nem utolsó sorban arról, hogy a céhlegények a közösségben virágnevet választottak maguknak, amiben a kézművestársaságok egykor gazdag szokáshagyományának emléke sejlett fel. De foglalkozott a borsodi, abaúji és zempléni kézművesipar történetjével, a céhek tárgyi emlékeivel, a különleges gazdasági-társadalmi és kulturális egységet alkotó Tokaj-Hegyalja mezővárosainak példáján bemutatva a táj, az életmód, a lokális társadalom és műveltségének térszervező összefüggéseit (BODÓ 1979b; 1986). Egyes témáihoz vissza-visszatért, és folyamatosan építette azokat: például a bodrogközi, vajdászkai egyesjárómról megjelent első Ethnographia-közleménye az évek során az állati igeerő hasznosításának nemzetközi történeti áttekintésévé fejlődött (BODÓ 1964; 1966; 1969; 1972; 1981a; 1981b). Hasonlóan fejlesztette – még a Bodrogközről megjelent doktori értekezése után is – a legeltető állattartás történeti és területi problémáira adott válaszait. Sok adminisztratív teendője mellett is, folyamatosan munkáltak benne a tudomá-

nyos kérdések, és rövid közleményei, konferencia előadásainak akár 1-2 oldalas kivonatai is mindig tovább gondolásra érdemes megállapításokat tartalmaznak.

Bodó Sándor évtizedeken át részt vett a felsőoktatás munkájában. 1983-tól tanított az egri Tanárképző Főiskolán, 1996–2010 között a Miskolci Egyetem Művelődéstörténeti és Muzeológiai Tanszékén docensként majd címzetes egyetemi tanárként, valamint a Debreceni Egyetem Néprajzi Tanszékén, részt vett továbbá az ELTE BTK muzeológiai és a Budapesti Műszaki Egyetem műemléki szakmérnöki képzésében. A fiatal muzeológus nemzedék oktatása mellett, szakdolgozatok témavezetője volt, számos kandidátusi majd PhD fokozat és akadémiai doktori cím hivatalos eljárásában működött közre opponensként, bizottsági titkárként és tagként.

Tevékenységet számos elismeréssel becsülték meg: Móra Ferenc-díj (1975), Széchényi Ferenc-díj (2003), Magyar Néprajzi Társaság Györffy István emlékérmé (2005), TIT Bugát Pál emlékérmé (2005), Pulszky Ferenc-díj (2014), Éri István-díj (2019), Magyar Köztársasági Érdemrend tisztikeresztje (1996), Magyar Érdemrend középkeresztje (2012), Eger város „Pro Agria”-díja (1989), Budapestért-díj (2006), Budapest főváros „Pro Urbe” díja (2013).

2020-ban elvállalta az elhunyt kollégák munkásságát megörökítő *Magyar múzeumi arcképcsarnok* II. kötetének szerkesztőbizottsági tagságát, és aktívan segítette a könyv előkészítését. Ennek kapcsán 2021. július legelején folytatott legutolsó telefonbeszélgetésünkön, a megelőző hónapokban eltávozott sok jeles kollégánk kapcsán fogalmazódott meg, hogy jó lenne, ha egy darabig már senki nem halna meg, mert az új szócikkek szétfeszítik a kötet tervezett terjedelmét. Fájdalom, hogy immár az ő neve is szerepelni fog a készülő lexikonban...

Bodó Sándor személyében a néprajzot és a múzeumügyet félszázadon át alázattal szolgáló, minden hasznos ügyet előmozdítani kész, nagytudású szakembert, kollégát, barátot búcsúztatunk. Nyugodjon békében!

IRODALOM

BODÓ Sándor

- 1964 Az egyesjárom használata Vajdácskán. *Ethnographia*, 75. 453–455.
 1966 Jármók a Hajdúságban. *Ethnographia*, 77. 538–565.
 1968 Céhbehívótáblát a miskolci Herman Ottó Múzeumban. *A Herman Ottó Múzeum Évkönyve*, VII. 171–211.

- 1969 Einzeljoche in Ungarn. *Národopisný Věstník Československý*, 3–4. 179–194.
 1970a Borsodi, abaúji és zempléni céhpecsétek. *A Herman Ottó Múzeum Évkönyve*, IX. 189–226.
 1970b Ipartörténeti tárgyak gyűjtése Borsod-Abaúj-Zemplén megyében. In BODGÁL Ferenc (szerk.): *Szülőföldünk Borsod*. Herman Ottó Múzeum, Miskolc. 17–33.
 1972 Az igavonó szarvasmarha a Hortobágy vidékén. *Tanulmányok a Hortobágy Néprajzához*. (Műveltség és Hagyomány 15–16.) 47–80. KLTE Néprajzi Tanszék, Debrecen.
 1974 Mezővárosi és falusi kézművesség Észak-Magyarországon. In HOFER Tamás – KISBÁN Eszter – KAPOSVÁRI Gyula (szerk.): *Paraszti társadalom és művelődés a 18–20. században. 2. Mezővárosok*. Damjanich János Múzeum, Szolnok. 125–140.
 1975 Céhes mesterek, landmajszterek és kontárok Észak-Magyarországon 1872-ig. *Ethnographia*, 86. 537–551.
 1976 Jelzett Miskolci fazekasmunkák. *A Herman Ottó Múzeum Évkönyve*, XV. 165–187.
 1978 Fazekasmesterek származása Miskolcon 1768-tól 1872-ig. *Ethnographia*, 89. 263–266.
 1979a Egy fazekasközpont és a legényvándorlás viszonya. In ÉRI István – NAGYBÁKAY Péter (szerk.): *I. Nemzetközi kézművesipartörténeti konferencia (1.)*. MTA Veszprémi Akadémiai Bizottság, Veszprém. 69–70.
 1979b Tokaj-Hegyalja, egy minőségi borvidék körülhatárolása. *Ethnographia*, 90. 480–491.
 1981a Jochformen in Mitteleuropa. In PALÁDI-KOVÁCS Attila (szerk.): *Traditionelle Transportmethoden in Ostmittel-Europa*. MTA Néprajzi Kutató Intézet, Budapest. 137–143.
 1981b Iga és járom. *Ethnographia*, 92. 298–306.
 1986 A mesterlegény-vándorlás és a kézműves-áru. In SZABADFALVI József – VIGA Gyula (szerk.): *Árucseré és migráció*. (A Herman Ottó Múzeum Néprajzi Kiadványai 18.) Herman Ottó Múzeum, Miskolc. 65–69.
 1990 *A magyar paraszti termelés igaerejének története*. (Studia Folkloristica et Ethnographica 26.) KLTE Néprajzi Tanszék, Debrecen.
 1992 *A Bodrogköz állattartása*. (Borsodi Kismonográfiák 36.) Herman Ottó Múzeum, Miskolc.

- 1995 Közgyűjtemények az ezredforduló küszöbén. *Könyv, könyvtár, könyvtáros*, 4/6. 9–15.
- 1996 Utószó Entz Géza műgyűjtés-történeti vázlatához. In ENTZ Géza: *A magyar műgyűjtés történetének vázlata 1850-ig*. (Museologica Carpathica) Miskolc.
- 1997 A múzeumok világa az ezredfordulón. In BAÁN László (szerk.): *Magyarország kultúrája az ezredfordulón. Műhelytanulmányok*. Média Print, Budapest. 22–41.
- 2000 Múzeumi gyűjtemények mint a történettudomány forrásai. *Könyv, könyvtár, könyvtáros*, 9/1. 19–22.
- 2002 Múzeumok és régiók változó világa. In ENYEDI NAGY Mihály (szerk.): *Magyarország médiakönyve 2002*. ENAMIKÉ, Budapest. 319–325.
- BODÓ Sándor et. al.
- 1998 A kulturális igazgatás. In KISS Zoltán (szerk.): *Tankönyv közigazgatási szakvizsgához*. BM Kiadó, Budapest.
- BODÓ Sándor – VIGA Gyula (főszerk.)
- 2002 *Magyar múzeumi arcképcsarnok*. Pulszky Társaság – Tarsoly Kiadó, Budapest.
- VIGA Gyula – HOLLÓ Szilvia Andrea – CS. SCHWALM Edit (szerk.)
- 2003 *Vándorutak – Múzeumi Örökség. Tanulmányok Bodó Sándor tiszteletére, 60. születésnapja alkalmából*. Archaeolinqua, Budapest.